

Sagen aus dem Harz, ges. und hrsg. von Hans-Jörg Uther, Bechtermünz Verlag, Augsburg 1998., 352 str.

Poznati njemački izdavač "Eugen Diederichs" objelodanio je u svojoj gotovo stogodišnjoj tradiciji i najpoznatijoj ediciji "Die Märchen der Weltliteratur" kritička izdanja bajki i pripovijedaka te predaja iz gotovo čitavoga svijeta. (U toj su ediciji u dva izdanja, 1975. i

1993., objavljene i hrvatske usmene priče, priredila M. Bošković-Stulli.) Izdavač ove zbirke, Bechtermünz, ima licencu spomenutoga izdavača za niz kritičkih izdanja zbirki predaja, što već na neki način jamči vrsnoću izdanja. Dok su zbirke pripovijedaka uglavnom bile usmjerene na prikaz pripovjedačkoga repertoara pojedinih naroda, zbirke predaja određene su lokalnije, predstavljaju predajni repertoar prostorno mnogo manjeg lokaliteta, zavičaja. Takva je i knjiga što ju predstavljamo.

Harz, brdoviti dio Njemačke jednoznačno određuju dvije stvari: rudnici i Brocken, mjesto znano i znamenito i u usmenoj i pisanoj tradiciji kao sastajalište vještica, slavljenje sabata s vragom, mjesto na kojemu se događa Valpurgina noć iz Goetheova *Fausta*, mjesto koje su pohodili i o kojemu u svojim putopisima pisali J. W. von Goethe, H. C. Andersen, H. Heine i brojni manje znani književnici. Harz, naime, potkraj 18. st. postaje pomodnim odredištem i lječilištem privilegiranih građana te se gotovo svake godine objavljuje barem jedan književni putopis, što dovodi do nevjerojatne književne turističke popularizacije toga kraja, ali i brojnih mitološki usmjerenih literarizacija usmenih predaja, koje se, i pod utjecajem braće Grimm ("Najstarija je povijest svakoga naroda narodna predaja."), održalo gotovo do sredine 19. st. Ti su tekstovi dobrim dijelom bili kasnije predlošcima zbirki predaja.

Popularnost Harza potvrđuje i starost i brojnost zapisa usmenih predaja. U uvodu priređivač predstavlja povijest istraživanja i bilježenja priča: najstariji izvori, prije svega kronike, povijesni i historiografski spisi datiraju iz 16. st., putopisi iz prve polovice 17. st., dakle davno prije 18. st., doba najvećeg skupljanja predaja. Već je u njima vidljivo prepletanje povijesnoga, mitskoga i legendarnoga sloja, bitnih odrednica ondašnjih i kasnijih predaja iz Harza. Treći se izvor tekstova predaja iz togaavnog razdoblja nalazi u priručnicima o rudarstvu i u vodičima (danas bismo rekli turističkim), te se tako u jednom "bedekeru" iz 1632. nalaze najstarije etiološke predaje o Goslaru te o Brockenu, gori svih Nijemaca, domu demonskih bića i demonoloških predaja. Upravo se u putopisima iz kasnog 17. i s početka 18. st. — gdje udio predaja nije neznatan i gdje se gotovo uvijek navode kao vjerodostojan autoritet što predstavlja 'narod' — stvara kanon predaja koje kazuju o postanku naselja, građevina, prirodnih posebnosti, premda su ti tekstovi više prepričavanja anegdotalnih događaja preuzetih iz različitih vodiča za strance no predaje. U 19. st. je najznamenitija zbirka H. Pröhlesa, na kojoj se temelje i zbirke objavljene u ovome stoljeću (W. E. Peukerta).

Zbirka koju predstavljamo jest reprezentativna jer objedinjuje zapise iz starih povijesnih kronika, putopisa i velikih zbirki iz 19. st. Tekstovi su razvrstati prema mjestima o kojima kazuju, a ne prema temama. Prednost je takve podjele što lokalne predaje okupljene oko jednoga mjesta zaokružuju lokalitet što ga opisuju. Tu su, primjerice, okupljene sve povijesne etiološke predaje o Goslaru, starom carskom gradu i središtu Harza, o postanku rudarskih naselja, te o gradovima što se nalaze na rubovima gorja.

Tematski te se predaje mogu razvrstati u dvije velike skupine: predaje o vješticama i o rudnicima, rudarima i svemu što je s tim u vezi. To su prije svega mitske predaje o demonskim bićima i patuljcima. Uz Harz i rudnike veže se bogati korpus predaja o zakopanom blagu i njegovu, doduše, rijetkom otkriću, o čuvarima blaga, o tajanstvenim

kopačima, "Venecijancima", koji su bili u stanju, prema predajama, u jednoj noći prevaliti ogroman put od Venecije da bi tražili blago.

Velika su tema ove zbirke već spomenute predaje o vješticama. Nalaze na početku zbirke, a vežu se uz Brocken i Valpurginu noć. Pokazuju kontinuitet i podudarnost zapisa još od 16. st. te istodobno ilustriraju koji se motivi prenose, što tradicija pamti, što zaboravlja, a što mijenja i prilagođuje.

Velika skupina tekstova obuhvaća etiološke predaje što kazuju o postanku mjesta ili čudnih toponima. U njihovu se središtu nerijetko nalazi demonološko biće (vrag, mrtvi, divlja vojska), ali je sam događaj lišen demonizacije.

Na kraju je popis literature, izvora, naseljenih mjesta i najčešće spominjanih lokaliteta u predajama, te popis ilustracija. Jezik je predaja namjerno prilagođen suvremenom njemačkom da bi se lakše čitale, a tek je manji broj tekstova objavljen prema izvornom dijalektalnom zapisu.

Autor knjige, Hans-Jörg Uther, znanstveni suradnik "Enzyklopädie des Märchens", urednik je više izdanja pripovijedaka i predaja u edicijama spomenutoga izdavača. Predajama iz Harza bavio se, kako sam kaže, više od jednoga desetljeća. Premda je i sam rođen u Harzu, saživljen s krajolikom uz koji je od najranije mladosti duboko vezan, priznaje kako su ga ove priče svaki puta ponovno fascinirale. Bez obzira na autorov neupitni znanstveni kritički pristup i otklon od mitoloških ili romantičnih prosudbi tih tekstova, i sam nesvjesno potvrđuje kako predaje duboko mogu taknuti i suvremenoga čovjeka.

Uvijek mi je žao što hrvatski izdavači nemaju sluha za takva znanstveno ovjerena, ali popularna izdanja hrvatskih usmenih predaja jer one čuvaju i tumače lokalnu prošlost svojim vlastitim jezikom, često afektivnim i emotivnim, ali uvijek prema zakonitostima žanra kome pripadaju.

Ljiljana MARKS

Priredivač ove knjige, ugledan njemački folklorist Siegfried Neumann, u popularno pisano pogovoru iznos pregled istraživanja predaja u Pomeraniji (koje je su bile zapostavljene u odnosu na mnogo popularnije i u literaturi prisutnije bajke), navodi imena skupljača i autora zbirki, poglavito s kraja 19. stoljeća. Posebno izdvaja Ulricha Jahna, učitelja iz Stettina, koji je skupljao i bajke, i predaje, i šaljive priče, a čija knjiga *Narodne predaje iz Pomeranije i Rügena* donosi prvi puta predaje iz čitave pokrajine i do danas je ostala temeljnom i najpoznatijom zbirkom pomeranskih predaja. U zbirci, koja ima 420 tekstova, nalaze se zapisi terenskih istraživanja U. Jahna, 180 tekstova predaja iz dotad objavljenih publikacija, te 70 neobjavljenih predaja, koje je poznati skupljač Ernst Kuhn dao U. Jahnu za spomenutu knjigu. Tekstovi su raspoređeni prema tematsko-sadržajnim obilježjima, ali Jahnova knjiga nije samo aktualan pregled znanih pomeranskih predaja već svjedoči o živoj tradiciji i o umijeću pripovijedanja s kraja 19. stoljeća. U pojedinim se "usmeno" označenim tekstovima doista osjeća izvornost i autentičnost žive riječi, premda je Jahn sigurno redigirao tekstove mijenjajući djelomično dijalektalni kazivačev izričaj.

Sagen aus Pommern, ges. und hrsg. von Siegfried Neumann, Bechtermünz Verlag, Augsburg 1998., 320 str.

Priredivač ove zbirke što je prikazujemo, iz dostupnoga je materijala izabrao one tekstove koji predstavljaju cjelokupnost tema i motiva usmenih predaja iz Pomeranije: katkad su to najpoznatije teme i motivi, a katkad tek pojedinačni tekstovi čiji siže ili doživljaj tako duboko i presudno kazuju o svome kraju da su stoga uvršteni u izbor. Sam